

záhorie 3

ROČNÍK III. / 1994 cena 5 Sk

ZÁHORIE

- vlastivedný časopis venovaný dejinám, tradíciám, prírode a kultúre Záhoria.

Vydáva Záhorské múzeum Skalica v spolupráci so Záhorskou vlastivednou spoločnosťou.

Redaktori:
PhDr. Viera Drahošová, Mgr. Peter Michalovič, Mgr. Vladimír Petrovič, PhDr. Mária Zajíčková.
Technická a výtvarná spolupráca:
Jozef Vaníček
Grafická úprava:
Mgr. Vladimír Petrovič
Zodpovedný redaktor:
Mgr. Tomáš Gronský

Na obálke: Veterný mlyn v Holíči
Vodná nádrž na Kalaštorskom potoku
Tillner: Krajina na Záhorí. Z fondu Záhorskej galérie Senica

OBSAH Č. 3/94

RNDr. Anton Michálek: **Charakteristika osídlenia na Záhorí a jeho územná reorganizácia v prvej polovici 20. storočia**
Mgr. Vladimír Petrovič: **Vývoj cestnej siete na Záhorí [obdobie od 10. - do polovice 13. storočia]**
PhDr. Eva Fordinálová: **Básnikov pomník**
PhDr. Mária Zajíčková: **Kútsky pán farár Andrej Radlinský**
PhDr. Viera Drahošová: **Veľkomoravská Skalica**
NÁŠ ROZHOVOR
Mgr. Miroslav Minďáš: **Výskum františkánskeho kostola v Skalici [4. časť]**
Z HISTÓRIE NAŠICH OBCÍ - Koválovec, Zohor
Mgr. Peter Maťovčík: **O narodení a smrti. Z rukopisu Františka Dúbravského**
Z dobovej tlače
SPRÁVY
Nové publikácie
Krátke oznamy

R.Č.OU 10/91. Vychádza 6x ročne.
Časopis v okrese Senica rozširuje prostredníctvom svojich stánkov PNS. Objednávky a predplatné zasielajte na adresu: Záhorské múzeum, nám. Slobody 12, 909 01 Skalica

Podávanie novinových zásielok povolené SP š.p. ZsRP Bratislava č.j. 850 - PO zo dňa 12.4. 1994

Rad roľníckych domov v centre obce Jablonové. Foto: archív ZM

Charakteristika osídlenia na Záhorí a jeho územná reorganizácia v prvej polovici 20. storočia

1. Vývoj osídlenia

Dejiny osídlenia Záhorskej nížiny sú úzko späté s premenami v jej politicko-zemepisnom postavení. Rozvoj osídlenia na Záhorí možno zaznamenať už v dobe keltskej, germánskej či staroslovienskej, kedy nížina mala významnú polohu v dôsledku toho, že ležala v blízkosti centra štátnych útvarov tej doby. Vpád Maďarov a vznik Uhorska spôsobil, že oblasť Záhoria sa stávala pohraničnou a územie strácalo na význame. Nepatrný význam nížiny, posilnený jej hospodárskou chudobou spôsobil, že na Záhorí existovalo iba jedno sídlo so štatútom mesta, a to Skalica, ležiaca na okraji územia. Je pravda, že Uhorsko nemohlo mať najmä v 19. storočí, zvlášť po rakúsko-uhorskom vyrovnaní nijaký záujem, aby sa prehlbovali styky medzi Slovenskom a Moravou.

Zmena nastáva politickým prevratom v r. 1918, kedy Záhorie prestáva byť okrajovým územím a naopak, stáva sa významnou spojnicou medzi českými krajinami a Slovenskom. Rokom 1918 vzniká nová éra v rozvoji územia a Záhorie sa stáva centrom silného pohybu. Zvýšené nároky na dopravné spojenie medzi Slovenskom a západnou časťou republiky spôsobili, že trať Devínska Nová Ves - Kúty - Břeclav sa zdvojkoľajnila, čím sa zvýšil význam západoslovenskej transverzály smerujúcej na Břeclav. V dôsledku toho Kúty začali vyrastať na dôležitú železničnú križovatku, kde dopravne gravitovalo celé Záhorie. Tento dopravný faktor, ako aj ďalšie faktory (demografické, výrobné a pod.) vytvorili vhodné podmienky aj pre rozvoj osídlenia na Záhorí.

2. Územná organizácia

Rozpad Rakúsko-Uhorska a vznik prvej ČSR v r. 1918 mal za následok teritoriálne vymedzenie Slovenska a jeho začlenenie do nového štátu, čo ovplyvnilo aj územnú organizáciu na Záhorí. Do roku 1922 územie Záhoria patrilo do dvoch samostatných žúp: Bratislavskej, ktorá zaberala väčšiu časť územia a Nitrianskej, ktorá zaberala menšiu severnú časť. Nové župné zriadenie (1923) spôsobilo formovanie veľžúp, a tak celé územie Záhoria bolo začlenené do Bratislavskej župy so 4 politickými okresmi (Senica, Skalica, Myjava, Malacky). Keďže župné zriadenie bolo len provizóriom, v r. 1928 - 1938 ho nahradilo krajinské zriadenie, ktoré zjednodušilo politickú správu v celej ČSR. Okresy na Záhorí zostali bezo zmien a podliehali krajinskému úradu v Bratislave. Politické premeny na Slovensku (vyhlásenie autonómie 6.10.1938 a dôsledky Viedenskej arbitráže 2.11.1938) zasiahli do územnej organizácie Slovenska. Záhorie je znova

pričlenené do Bratislavskej župy so 4 politickými okresmi. Po obnovení Československa v r. 1945 sa reštituovali okresy podľa stavu z r. 1938 a v r. 1949 sa vytvára nový model územnej organizácie s nadokresnými územnými celkami - krajmi. Začiatok nového obdobia znamená reorganizácia v r. 1960, ktorá priam prevratne zasiahla tradičné okresy. Na Záhorí vznikol len jeden celý okres (Senica) a nachádza sa tu časť okresu Bratislava - vidiek.

3. Rozmiestnenie sídiel

Rozloženie sídiel na Záhorí je podmienené prírodnými a historickými danosťami územia. Na území Záhoria sa striedajú oblasti s väčšou hustotou sídiel s oblasťami redšieho osídlenia. Už na prvý pohľad vidíme hlboký rozdiel medzi Borom - centrálnou oblasťou Záhoria a všetkými oblasťami na jeho obvode. V Bore sú sídla viazané na Lakšárske kopce, kde sú vhodné prírodné podmienky (nepriepustnosť hornín a následný dostatok vody, ako aj vhodná ílovitá pôda). I napriek veľkej ploche, ktorú zaberá, nachádza sa tu len 7 sídiel s menším počtom obyvateľstva.

Naopak, najhustejšie osídlenie vidíme v oblasti Chvojnickej pahorkatiny, kde sa nachádza 24 sídiel, z toho 8 sídiel leží v jej centrálnej časti v oblasti Zámčiska. Ďalšou významnou oblasťou osídlenia a životným nervom nížiny sú Záhorské pláňavy, kde sa nachádza 14 sídiel.

4. Vývoj sídiel na Záhorí v r. 1921 - 1950

Ako sme už vyššie spomínali, územie Záhoria v r. 1921 - 1950 tvorili všetky obce okresov Malacky, Senica, Skalica a časť obcí okresov Myjava a Bratislava - vidiek. V tabuľke č.1 môžeme sledovať vývoj počtu obyvateľov za celé územie, ako aj za jednotlivé okresy.

Tab. č.1: *Vývoj počtu obyvateľov na Záhorí*

Územie okres	1921	1930	1940	1950
Malacky	48 101	50 757	45 984	46 566
Senica	32 132	34 483	40 699	36 523
Skalica	31 638	33 787	33 885	34 441
Myjava	16 708	17 293	16 864	20 176
Bratislava - vidiek	18 469	20 203	20 584	18 498
Záhorie (spolu)	147 047	156 622	158 016	156 114

Ako možno vidieť z tabuľky, najviac obyvateľov ku každému sčítaniu vykazovali okres Malacky, potom Senica, Skalica a najmenej obyvateľov patrilo do záhorskej časti okresu Myjava a Bratislava - vidiek.

Kým napr. v okrese Malacky počet obyvateľov rástol v prvom a treťom sledovanom období t.j. v r. 1921-30 a v r. 1940-50, počet obyvateľov v okrese Senica rástol v období 1921-30 a v období 1930-40. Hlavným dôvodom poklesu počtu obyvateľov v okrese Malacky v r. 1930-40 bolo, že obce z tohoto okresu boli v tomto období administratívne prevedené do okresu Senica (Borský Mikuláš, Borský Peter, Bílkove Humence, Šajdíkove Humence), ktorý naopak zaznamenal nárast počtu obyvateľov. Vývoj ďalších sídelných charakteristík môžeme sledovať v tabuľke č.2.

Tab. č.2: *Vývoj vybraných charakteristík osídlenia v r. 1921 - 1950*

Rok	Počet obyvateľov	Počet obcí	Hustota zaľudnenia obyv/km^2	Počet obyv.na 1 obec	Počet km^2 na 1 obec
1921	147 047	96	68,8	1 531	22,3
1930	156 622	98	73,3	1 598	21,8
1940	158 016	98	73,9	1 612	21,8
1950	150 614	95	72,6	1 644	22,5

Ak sledujeme počet obcí, vidíme, že nezaznamenal výraznejšie zmeny. V r. 1921 bolo na Záhorí 96 obcí. Do r. 1930 vznikli obce Šajdíkove Humence a Košariská-Priepasné, takže ku sčítaniu r. 1930 bolo na Záhorí 98 obcí. Ten istý počet bol zaznamenaný i v r. 1940. V r. 1950 počet obcí poklesol na 95, a to v dôsledku pripojenia obce Sotiná do Senice a obcí Lamač a Dúbravka do Bratislavy (v r. 1946).

Ak v r. 1921 a 1930 najviac obcí patrilo do okresu Malacky (30 resp. 31 obcí), v rokoch 1940 a 1950 v dôsledku už spomínaných administratívnych zmien najviac obcí má okres Senica (31 resp. 29 obcí).

Relatívne údaje v tabuľke nám ukazujú, že hustota zaľudnenia (68,8 obyv./km^2) v r. 1921 bola vyššia ako bola hustota zaľudnenia za celé Slovensko (61,3 obyv./km^2). Táto sa postupne zväčšovala, v r. 1930 na 73,3 obyv./km^2 a v r. 1940 na 73,9 a v 1950 poklesla na 72,6 obyv./km^2. Hustota obyvateľov súvisela aj s tým, že územie sa vyznačuje nížinným typom osídlenia t.j. veľkými obcami, kde napr. v r. 1921 na 1 obec pripadalo priemerne až 22,3 km^2 a 1 531 obyvateľov. Pre porovnanie za celé Slovensko v tom istom roku pripadalo na 1 obec len 14,1 km^2 a len 863 obyvateľov.

Transformácia sídiel na Záhorí sa ešte intenzívnejšie prejavila v druhej polovici 20. storočia, ale o tom až v budúcom čísle.

Anton Michálek

Vývoj cestnej siete na Záhorí

Obdobie od 10. do polovice 13. storočia

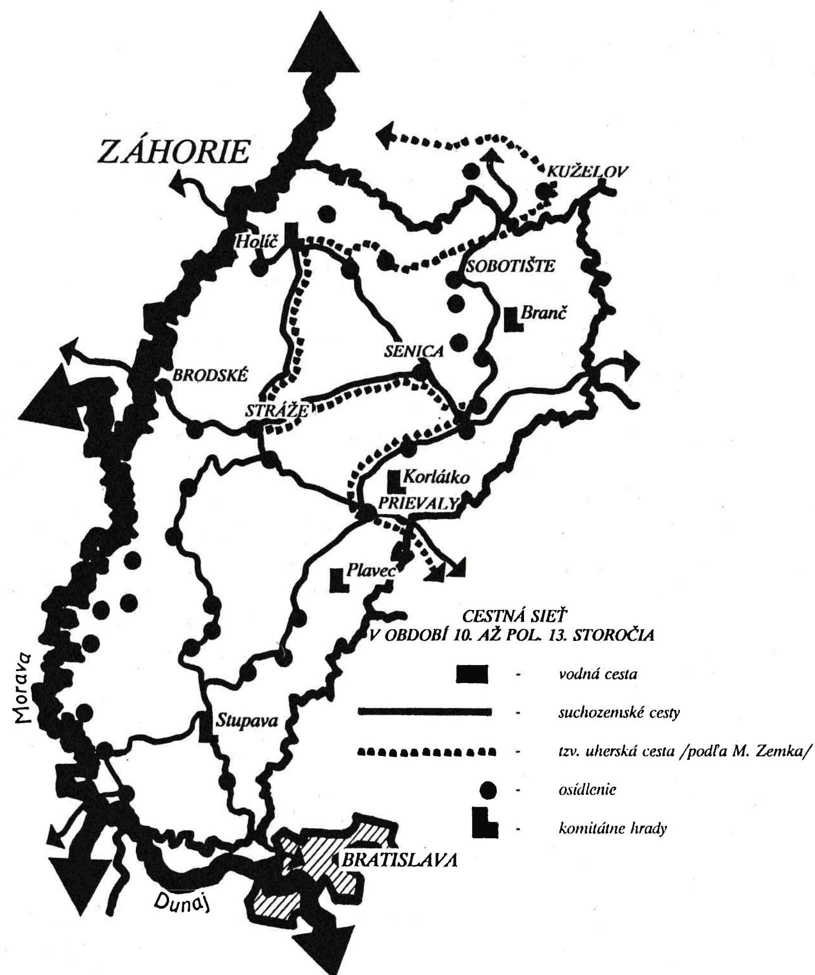
Príchod Maďarov do Podunajskej nížiny neznamenal len politické rozvrátenie Veľkej Moravy, ale ich dobrodružné koristnícke výpravy do Nemecka, severného Talianska i na Balkán viedli v konečnom dôsledku k dočasnej destabilizácii hospodárskeho života v oblasti strednej Európy.

Aby sme sa lepšie orientovali v pomeroch na našom území v druhej polovici 10. storočia, pomôžeme si správou židovského kupca Ibrahíma Íbn Jakuba z rokov 965-66, ktorá nám ozrejmuje politické pomery na území po oboch stranách rieky Moravy[1]. Z nej vyplýva fakt, že rozpadom Veľkej Moravy nezanikla na území dnešnej Moravy a západného Slovenska ako cirkevná, tak i správna organizácia. Momentálnu neschopnosť novoformujúcich sa ranofeudálnych štátov orientovať svoju expanziu do povodia rieky Moravy, zavinenú riešením vlastných vnútorných mocenských problémov, využíva vládna vrstva na tomto území a snaží sa viesť po celé 10. storočie samostatnú politiku.

Obdobie 10. storočia, keď sa postupne rozpadá politicko-správny systém Veľkej Moravy aj na tých najnižších zložkách, nebolo obdobím prajným obchodovaniu. To však neznamená, že výmenný obchod nefungoval. Znovu a znovu sa vydávali kupci po diaľkových cestách za obchodom, či už na väčšie vzdialenosti, alebo len v rámci regiónu, aby prekonali nástrahy hroziace im v tomto čase. Výsledky archeologického výskumu jasne dokladajú kontinuitu osídlenia Záhoria z obdobia Veľkej Moravy do 10. storočia[2]. Preto môžeme predpokladať, že v regionálnom obchode bola využívaná sieť ciest z obdobia Veľkej Moravy s nepatrnými zmenami.

11. storočie bolo storočím zápasov o trón. Po Štefanovej smrti roku 1038 sa do zápasov zapojili nemeckí cisári, ktorým ako lénnici pomáhali českí panovníci. Ich kandidátom na uhorský trón bol najskôr Peter Orseola, syn benátskeho dóžu a sestry Štefana I., neskôr proti Belovým synom Gejzovi a Ladislavovi Ondrejov syn Šalamún, ktorého Henrich IV. aj inštaloval na kráľovský trón. Na Ladislavovu stranu sa však priklonil pápež i

biskupský zbor a Šalamúna exkomunikovali. V období na konci 11. storočia, v dobe vlády Ladislava I., sa Uhorský štát upevňuje vnútorne a dochádza k jeho expanzívnej politi-

ke. Začiatok 12. storočia je však znovu poznačený sériou vojen o kráľovskú moc, ktorej koniec urobí až v poslednej tretine 12. storočia Belo III., kedy dochádza k zastaveniu politickej krízy.

V 11. storočí dochádza k prvému deleniu kraja v povodí rieky Moravy medzi novoformujúce sa štáty a vytvárajú sa podmienky pre vznik dnešných štátnych hraníc. Územie

dnešného Slovenska, to znamená i Záhorie, sa stáva súčasťou Uhorského kráľovstva.

Po začlenení Záhoria do uhorskej komitátnej správy a v súvislosti s výkonom tejto správy vznikajú na jeho území kráľovské hrady Holíč, Korlátko, Plavec, Branč a Stupava. Keďže išlo o územie hraničné, na exponovanom mieste, stáva sa toto územie súčasťou obranného pásma tzv. konfínia. Cieľom konfínia bolo tlmiť a čo najviac sťažiť expanziu susedov do vnútra štátu. Za týmto účelom uhorský kráľ Ladislav I. a po ňom i Koloman vydali koncom 11. storočia dekréty zakazujúce v pohraničnom pásme akýkoľvek obchod.[3] Š. Janšák delí vývoj konfínia na tri špecifické obdobia, v ktorých oddeľuje obdobie, kedy Záhorie strážili posádky tu rozmiestnené /koniec 10. storočia/, od obdobia, kedy sa stalo Záhorie predmetom kolonizácie bez aktívnej účasti štátu /11. - 12. storočie/[4]. Predpokladám, že tieto dve fázy, podľa Š. Janšáka oddelené, prebiehali paralelne až od 11. storočia /Ako som uviedol vyššie v 10. storočí nielen České, ale i Uhorské kráľovstvo boli v štádiu formovania sa a ich expanzia do povodia Moravy sa datuje až od druhého desaťročia 11. storočia/.

Kráľovské dekréty vydané koncom 11. storočia, obmedzujúce v konfíniu obchod, signalizovali pravdepodobne zvýšenie obchodnej činnosti v tejto oblasti. Ani tieto dekréty však nezabránili postupnej hospodárskej konsolidácii Záhoria, zvlášť ak od začiatku 11. storočia nadobúda na intenzite diaľkový obchod.

V dôsledku absencie písomných prameňov z obdobia 10. až polovice 13. storočia, vzťahujúcich sa na územie Záhoria, môžeme rekonštrukciu cestnej siete urobiť len na základe archeologického výskumu a stavu a vývoja cestnej siete po tomto období. Ak si zoberieme na pomoc mapu osídlenia Slovenska od druhej polovice 10. storočia do roku 1250 z Atlasu SSR, objavujú sa nám vďaka postupu osídlenia štyri hlavné cesty.[5] Prvá vedie z územia Bratislavy na Stupavu a západne od hrebeňov Malých Karpát až k Jablonici. Z Jablonice potom na Sobotište a Vrbovce. I vďaka tejto ceste ovládalo Uhorsko ešte v 12. storočí priestor v okolí Bánova až po rieku Olšavu. Druhá cesta prechádzala horský hrebeň Malých Karpát priesmykom na čiare Trstín - Prievaly, odkiaľ smerovala na Jablonicu - Senicu - Radošovce a Holíč. /Tento spoj získal na dôležitosti koncom 12. storočia, keď sa stala českou kráľovnou Konštancia, dcéra Belu III.,[6] a svoj zástoj v obchodných stykoch Uhorska s českými krajinami v nasledujúcich storočiach už len zvyšoval./ Treťou cestou bola cesta z Břeclavska prechádzajúca cez rieku Moravu v oblasti Brodského, smerujúca na Stráže a Senicu. Štvrtá cesta vedúca

Záhorím od Stupavy na Malacky - Gajary - Stráže - Holíč - Skalicu získava významné strategické postavenie. Na jej trase nachádzame najzápadnejšie položené osady strážcov hraníc Uhorska, Sikulov. Táto cesta je písomne doložená začiatkom 13. storočia ako maxima via.[7] Okrem týchto ciest predpokladám samozrejme i fungovanie miestnej siete ciest spájajúcej osady s najbližším okolím. Túto miestnu sieť ciest na seba sťahujú v 11. storočí komitátne hrady ako centrá komitátnej správy.

V období 10. storočia doznieva na Záhorí predchádzajúce obdobie, ktoré bolo obdobím hospodárskej a politicko-správnej stability. V 11. storočí je Záhorie začlenené do uhorskej komitátnej správy, čím dochádza k zmenám na úrovni miestnej cestnej siete. Vznikajúce nové politicko-správne a hospodárske strediská sa stávajú novými cestnými uzlami regionálneho významu. Čo sa týka kvality ciest, predpokladám istý úpadok v starostlivosti o ne, čo vyplýva z vojensko-obrannej doktríny ranofeudálnych štátov. Tento postoj sa začína meniť s rozvojom hospodárskeho života na Záhorí od začiatku 13. storočia.

Vladimír Petrovič

Poznámky:

1. Zemek, M.: Moravsko-uherská hranice v 10. až 13. století. Brno 1972, s. 20.
2. Říha, M.: Korpus včasnostredovekých lokalít a nálezov na Slovensku. /5. - 13. st./
3. Janšák, Š.: Brány do dávnoveku. Bratislava 1986, s. 36.
4. Tamže s. 37.
5. Atlas SSR. IX./14, s. 110 - 111.
6. Ako veno dostala od svojho otca územie na čiare Bratislava - Trnava a manžel Přemysl Otakar I. jej daroval hrady Břeclav, Hodonín a mesto Bzenec.
7. Marsina, R.: Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. I. Bratislava 1972, s. 111.

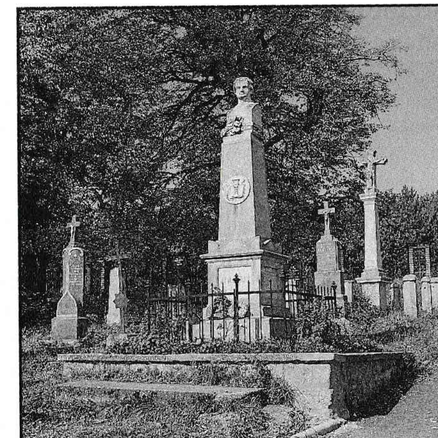
BÁSNIKOV POMNÍK

Hollého pomník na Dobrej Vode je cieľom mnohých výletov a exkurzií, takže málokto ešte nezastal pred touto majestátnou mohylou a nevzdal hold básnikovi, ktorý z historických dokumentov a sily talentu dešifroval a vyriekol odklínadlo národného života, vytvoril národnú filozofiu a v poézii rozozvučal národné pramene. Ale aj málokto si uvedomuje, že Hollého mohyla je zároveň pamätníkom národného zjednotenia, že je výsledkom prvej celonárodnej zbierky a že 11. mája uplynulo 140 rokov od pamätného zhromaždenia pri jej odhalení.

Hoci sa Hollého pomník nenachádza na Záhorí, podnet na jeho vytvorenie zo Záhoria vyšiel. Hollého spolurodák a priateľ Jozef Ščasný k blížiacemu sa výročiu úmrtia Jána Hollého (14. apríla 1849) už 8. apríla 1850 poslal do redakcie Slovenských novín Prevolanie k národu slovenskému, ktoré je výzvou k celonárodnej zbierke, ale medzi časom poslania a uverejnenia Prevolania /16. apríla 1850/ podobným návrhom

oslovil skupinku slovenských vlastencov aj skalický kaplán Jozef Karol Viktorin : v článku Od Moravy, ktorý vyšiel taktiež v Slovenských novinách, ale až 4. júna 1850, okrem iného Viktorin píše: *"...ak chceme svojmu národu pripraviť slávnostnejšiu budúcnosť, musíme sa chopiť každej, aj tej najmenšej príležitosti, ktorá by nás pred svetom vyznačovala ako Slovákov. Takáto krásna príležitosť sa nám naskytuje, keď sa rokuje o tom, aby sa hrob najznamenitejšieho pevca našej starodávnej slávy ozdobil pomníkom, ktorý sa má národnými nákladmi postaviť primerane jeho zásluhám."*

Viktorin zo Skalice zorganizoval na deň výročia Hollého úmrtia stretnutie siedmich vlastencov pri jeho hrobe na Dobrej Vode a zasadil pri ňom štyri lipky ako predznamenanie budúceho pamätníka. Zo zúčastnených poznáme iba Viktorina /o stretnutí sa zmienil v tlači/ a Jozefa M. Hurbana z Hlbokého /o jeho účasti sa Štúr zmieňuje v korešpondencii/ - a obaja sa aktívne podieľali aj v prípravných prácach na realizáciu úmyslu, ktorý z tejto schôdzky vyšiel. Viktorin svoju výzvu Od Moravy napísal z jej uznesenia, ale nemilo sa dotkol Jozefa Ščasného konštatovaním, že takú dôležitú vec ako je národná zbierka, nemôže vyhlásiť jednotlivec, ale zvolený výbor alebo redakcia novín.

Pomník Jána Hollého na Dobrej Vode.
Foto: archív ZM

Ščasný reagoval trochu urazene na Viktorinov článok, redakcii Slovenských novín poslal už zozbieraných 100 zlatých, 15 grajciarov a jeden dukát /do 25. júna, teda za dva mesiace od uverejnenia jeho výzvy!/, odpoveď však obsahuje aj zaujímavú informáciu: *"Pri tejto nečakanej príležitosti musím predčasne prezradiť slávnemu výboru, ktorý sa má vymenovať, alebo je už azda niekde vymenovaný, že slávny Ján Hollý opätovne, a to listovne i ústne, vyjavil mi ako svojmu krajanovi tú žiadosť, aby vo svojom rodisku, t.j. na Búroch sv. Mikuláša a menovite na kopčeku sv. Márie Magdalény, ležiacom v búranskom chotári asi na pol hodiny od obce, bol pochovaný, alebo - ak by to bolo možné - hoc aj po smrti ta prenesený."* Predstavenstvo obcí Borského Sv. Mikuláša a Petra, ako aj Hollého príbuzenstvo /zaiste na Ščasného impulz, hoci bol farárom v Močenku/, skutočne poslalo výboru pre postavenie pomníka /so sídlom v Budíne, najaktívnejšie v ňom pracovali Viktorin a Andrej Radlinský/ žiadosť, aby bol vybudovaný v básnikovej rodnej obci, ale výbor ju zamietol.

Pri prípravách výdatne pomáhal aj Daniel Lichard, ktorý v tom čase pracoval vo Viedni ako redaktor Slovenských novín. So Skalicou však stále udržiaval kontakt. V závere k vyúčtovaniu zbierky z 30. júla 1853 odporúča výboru, že by sa *"mohol dať do styku s naším rodákom pánom Pavlom Mazúrom /pochádzal zo Skalice - pozn. E.F./, inžinierom grófa Pálffyho v Stupave. V Stupave sú rozsiahle bane na mramor, objavené*

a spravované naším pánom rodákom: tam by sa vari mohli robiť kamenárske práce", ale okrem odporúčania pomoci Pavla Mazúra Lichard zverejnil aj svoj návrh na pomník /veľká kocka zo žuly alebo mramoru s veľkým pozláteným krížom/ s pripomienkou: *"Nápisy nech sú čo najkratšie a tak zostavené, aby ani v jednej litere nepripomínali nešťastné rozcapartenie nášho národa: lebo cieľom zbierky bolo aj to, aby sa v tomto národnom diele vyrovnali všetky novšie spory."* /Výbor žiaden z Lichardových návrhov neakceptoval./

Lichardom uvedené *"novšie spory"* boli jazykového charakteru. Aj po hodžovsko-hattalovskej úprave pretrvával rozpor medzi užívateľmi štúrovskej slovenčiny /na Záhorí hlavný reprezentant J.M.Hurban/, *"staroslovákmi"* /na podnet Jána Kollára slovakizovaná čeština propagovaná Slovenskými novinami, používal ju aj Jozef Ščasný/ a *"bernolákovcami"* /v bernolákovčine viedol Šimon Klempa, rodák z Lakšárskej Novej Vsi, Katolícke noviny/. Ale v zbierke na Hollého pomník sa skutočne všetky sily zjednotili, ako naznačujú známejšie mená prispievateľov. Zo Záhorákov a Záhoria napr. prispeli: Ján Cintula 3 zlaté, Martin Čulen 1.-, Ignác Juračka /z Kopčian/ 1.-, Samuel Jurkovič -.36, Ján Galbavý 4.-, J.M. Hurban 2.-, občania Sv.-búranskí 1.06, Ladislav Paulíny 1.-, Jozef Ščasný 4.48, Jozef Škarnicel 1.-, Alexander B. Vrchovský 5.-.

Zbierka vyniesla celkove 556 zlatých: autorom pomníka bol známy viedenský sochár slovenského pôvodu Ladislav Dunajský a na slávnostnom odhalení 11. mája 1854 sa zišlo veľké množstvo ľudu i národne cítiacej inteligencie oboch konfesií a troch jazykových noriem vo vzácnej jednote a porozumení. Autentickú atmosféru zachytil J.M.Hurban v rozsiahlej skladbe Básnikov pomník - Zpomienky na 11. máj 1854, ktorá je skutočne ďalším pomníkom vytvoreným na Hollého počesť z úprimnej národnej odovzdanosti:

"Bok kostola cesta k horám, Ponad cestou lipy chlad A od lipy po chrám Jeden ľudstva dlhý rad. Z diaľnych krajov, z dávnych časov Známi sa tu stretajú, Bezo slova, bez ohlasov Len ruky si dávajú. Starci druha, Otca mladí Z duše oplakávajú, "A básnika kto nahradí?" Stislým srdcom vzdychajú."

Hurban glorifikuje Hollého vklad do národného života a priamo spája slovenské dobrovoľnícke vystúpenie v revolučných rokoch 1848- 1849, počas ktorých Hollý na Dobrej Vode zomrel, s jeho ideovým odkazom: ***"Poteš, Básnik, myseľ svoju, Jak si spieval - tak aj je! Slovák spieva pieseň tvoju A semä tvé dozraje. Oheň na Záhorí, Blčia vatry po horách, Junač naša túžbou horí Po bojoch a po zorách! Po tých zorách dňa lepšieho Piesňou tvojou sľúbených, Tvojho spevu slávičieho Súzvukami slávených."***

Básnici odchádzajú, dielo a spomienka pretrváva. Pretrvávajú aj pamätníky na ich poctu. A Hollého pamätník by nám mal byť najvzácnejší, pretože ho vlastne vytvorila láska a úcta celého národa.

Eva Fordinálová

Literatúra:

Concordia 1858 - editori J.K. Viktorin a J. Palárik.
Fordinálová, E.: Ján Hollý v poézii obdobia romantizmu. In:Slovenská literatúra, 1987, 1.
Ján Hollý očami svojich súčasníkov - editor J. Ambruš,Bratislava 1964.
Ján Hollý - jeho život, diela, význam a pamiatka - editor J. Hodál.
Listy Ľudovíta Štúra III. - editor J.Ambruš, Bratislava 1960.
Sokol 1862 - redaktor V.Paulíny - Tóth.

KÚTSKY PÁN FARÁR ANDREJ RADLINSKÝ /1817 - 1879/

"Bol opravdovým kňazom, otcom ľudu, hodným toho, aby Kúty navždy požehnávali jeho meno."

J. Škultéty

Andrej Radlinský. Foto: archív ZM

Je požehnaním pre obyvateľov každej obce a širokého okolia mať vo svojom kruhu takú osobnosť, akou bol Andrej Radlinský, doktor bohoslovia, diecezálny cenzor, cirkevný notár šaštínskeho dištriktu, zakladateľ Matice slovenskej a katolíckeho gymnázia v Kláštore pod Znievom, zakladateľ a čestný doživotný predseda Spolku svätého Vojtecha, ktorý pôsobil v Kútoch ako katolícky farár od roku 1861 až do konca života /zomrel v Kútoch pred 115 rokmi, 26. apríla 1879 o pol štvrtej popoludní/.

V celom tomto kraji pôsobil spomenutých 18 rokov nielen svojou viac známou literárnou a redaktorskou činnosťou, ale aj osobným príkladom mravnosti, bezúhonnosti, nezištnosti a v neposlednom rade hlavne pre prostý ľud aj ako príklad neúnavnosti pri prekonávaní každodenných životných a hospodárskych ťažkostí.

Hneď po príchode na nové pôsobisko urobil potrebné prípravy a v Skalici u Škarniclov v roku 1862 obnovil vydávanie časopisu Cyril a Metod s prílohou Priateľ rodiny a literatúry, ktorú v roku 1863 nahradil prílohou Slovesnosť s rozhodujúcim vplyvom na nový literárny pohyb na Slovensku. Od roku 1864 tu vydáva aj obrázkový časopis Vojtech a v súvislosti so založením Spolku sv. Vojtecha obnovil v roku 1870 vydávanie Katolíckych novín.

Prelomový význam v slovenskej pedagogickej spisbe mal aj Radlinským vydávaný časopis Slovenský národný učiteľ, učebnice a školské príručky, z ktorých z regionálneho hľadiska treba vyzdvihnúť učebnicu skalického rodáka Františka V. Sasinka Dejepis všeobecný a zvláštny ... /1871/ a široko koncipovanú učebnicu Školník pre katolícke elementárne školy, ktorá vyšla vo Viedni v roku 1871.

Spomínaná učebnica Školník hospodárskeho a prírodovedného zamerania /304 strán textu, 11 strán obrázkov/ obsahovala hviezdovedu, zemepis, silozpyt, zemeznalstvo, prírodopis, domáce a poľné hospodárstvo, ovocinárstvo, včelárstvo, hodvábnictvo a náuku o právach a povinnostiach občianskych. Ako spolutvorcov Školníka uvádza A. Radlinský Maximiliána Jaloveckého, dekana a farára vo Veľkých Levároch, známeho v širokom okolí ako propagátora včelárstva, nových plodín a šľachtených drevín, Bohdana Lachmanna, kaplána v Kútoch, Františka V. Sasinka, vtedajšieho tajomníka Matice slovenskej a Daniela Licharda, redaktora časopisu Obzor v Skalici. Učebnica bola aj súčasťou slovenskej expozície na včelárskej výstave

v Prahe v roku 1879 a kapitolu Katechizmus o včelárstve ocenil Spolok ku zvelebeniu včelárstva v Čechách druhým miestom.

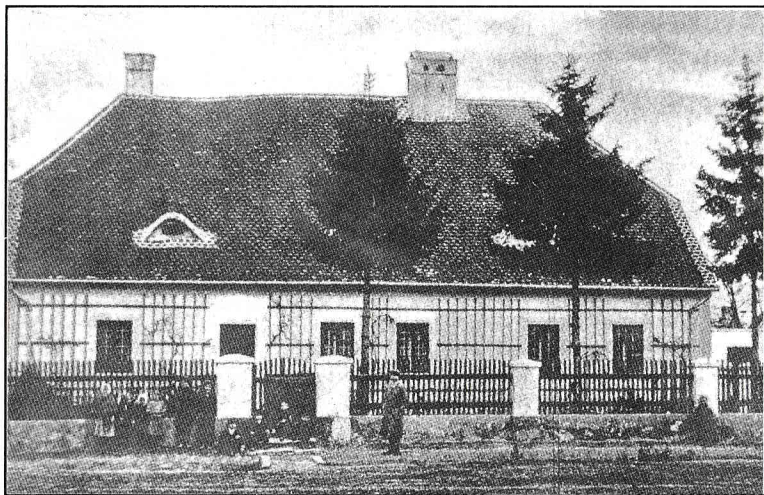
Široká organizátorská, literárna a redaktorská činnosť nenechali Dr. Andreja Radlinského bokom ani od konkrétnych hospodárskych a spoločenských potrieb farnosti, obce a obyvateľov širokého okolia.

Osobným príkladom vstúpil do organizovania spolkového života obce Kúty, v roku 1863 založil tu jedno zo štyroch jednateľstiev Matice slovenskej na Záhorí a obec Kúty sa ako jediná na Slovensku stala ako celok zakladajúcim členom Matice slovenskej.

Váhou svojej osobnosti i z vlastných prostriedkov podarilo sa mu nazhromaždiť 1600 zlatých na kútsky kostol a ešte ku koncu svojho života sa pustil do prístavby hospodárskych budov vo farskom dvore.

Vidiac potrebu rozšírenia obchodu pre široké vrstvy roľníkov, remeselníkov a domácich výrobcov v tomto kraji, dopomohol obci Kúty k schváleniu šiestich výročných jarmokov /výkladných a dobytčích/, termíny ktorých krajinská vrchnosť určila na 23. januára /Panny Márie/, 24. apríla /Juraja/, 13. júna /Antonína/, 5. augusta /Panny Márie Snežnej/, 29. septembra /Michala/, 19. novembra /Alžbety/.

Prvý novembrový jarmok v roku 1864 otvoril pán farár Dr. Andrej Radlinský na budúcom trhovisku príslušnými obradmi, ktoré sa končili procesiou do kútskeho kostola.

Budova kútskej fary na začiatku storočia. Foto: archív ZM

Aj dosiahnutie povolenia kráľovskej miestodržiteľskej rady na obnovenie štyroch výročných a výkladných jarmokov a ich rozšírenie na obilie a dobytok v blízkych Gbeloch v roku 1866 je spojené s jeho snahami a konkrétnymi činmi o hospodárske povznesenie tohto kraja, čo ocenil aj Lichardov Obzor: "... *nemôžeme mlčaním pominúť, že zásluha opatrenia tohoto prislúcha našemu horlivému delníkovi na národu roli dedičnej preveleb. pánu doktorovi Andrejovi Radlinsky-mu, farárovi kútskemu*".

Chvíle namáhavej, ale radostnej práce pri duchovnom i materiálnom vzdelávaní tohto kúta Slovenska sprevádzali aj ťažkosti jeho a jeho farníkov, ktoré sa ho ako dušpastiera aj ako človeka hlboko dotýkali.

Požívajúc všeobecnú vážnosť a lásku obyvateľov širokého okolia nevyhol sa ani on ľudskej zlobe. V noci 28. júla 1869 prepadli ho na ceste z Cahnova do Moravského Svätého Jána dvaja ozbrojení muži, ktorých A. Radlinský spoznal, a tak k najhoršiemu nedošlo.

Počas účinkovania Dr. Andreja Radlinského v Kútoch postihli obec s roľníckymi usadlosťami pod slamou tri veľké požiare /18. septembra 1872, 9. júna 1877, 3. augusta 1878/. Druhý deň po júnovom požiari 10. júna 1877 zúčastnil sa A. Radlinský inštalácie dôstojného pána dekana a mestského farára Fr. Mezeyho v Skalici, kde z úcty k jeho osobe i z účasti s nešťastím blížnych v neďalekých Kútoch usporiadali mešťania peňažnú zbierku a odovzdali ju kútskemu pánovi farárovi. Pričinením Dr. A. Radlinského udelila cisárska pokladnica vyhorelým obce Kúty pomoc pozostávajúcu z 50 000 tehál, 20 000 kusov škridlíc, stavebného dreva a 500 zlatých v hotovosti na obnovenie príbytkov. Nad spravodlivým rozdelením pomoci poverila bdieť obecný a farský úrad.

Rok nato 3. augusta 1878 obec Kúty vyhorela znova, aj so stodolami so zvezenou úrodou. Pán farár Radlinský zasa organizuje pomoc obyvateľstvu, stavia vo farskom dvore hospodárske budovy, netušiac, že mu už zostáva len necelý rok. Zomiera vo veku 62 rokov uprostred plodného života. Poslednou z jeho ciest bola cesta do školy k školským dietkam, k tým, čo mali pokračovať v ním započatom diele. Na dobrom základe môžu Kúťania a obyvatelia tohto kraja budovať.

Mária Zajíčková

Použitá literatúra:
Slovenské pohľady 1881, roč.VII, č.2
Slovenský biografický slovník, zv.V., Martin 1992
Obzor 1864, 1869, 1871, 1872, 1874, 1875, 1878, 1879

VEĽKOMORAVSKÁ SKALICA

Významnou kapitolou našej histórie je trvaním krátke, no svojím dosahom mimoriadne obdobie Veľkej Moravy, prvého slovanského štátu, ktorý sa sformoval na moravsko-slovenskom pomedzí. Opakovane sa preto vynára otázka významu a podielu nášho regiónu v tomto štátnom útvare. Viackrát sa jej vo svojich prácach venovali Ing. Štefan Janšák, Dr. Ľudmila Kraskovská, Dr. Vojtech Budinský-Krička a ďalší bádatelia.

Blízkosť Skalice pri veľkomoravských centrách v Mikulčiciach a v Starom Meste pri Uherskom Hradišti nabáda ku skúmaniu charakteru osídlenia a zameraniu jej obyvateľstva. Celkový obraz je vďaka výsledkom bádania v regióne dostatočne plastický. Bližšie údaje a konkrétne upresnenia by však priniesli výskumy sídlisk. Sídliská boli zistené na viacerých miestach Skalice, žiaľ, ani jedno z nich nie je preskúmané komplexne.

Záchranný výskum menšieho rozsahu urobil Dr. Vojtech Budinský-Krička v roku 1948 v polohe Salaš, kde preskúmal dve kultúrne jamy. Poblíž - v polohe Domové lúky pri Kopečnici, dokazujú ďalšie súdobé sídlisko nálezy črepov z povrchového zberu Vojtecha Ondroucha z roku 1922. Viac pamiatok pochádza zo sídliskových objektov, ktoré v roku 1958 narušili západne od Pláňavskej búdy ťažbou piesku. Na existenciu tohoto sídliska poukazovali už predtým nálezy črepov, železných nástrojov, železnej trosky a mazanice zo zberov Ing. Štefana Janšáka. Dr.Pichlerová tu v roku 1958 preskúmala dve chaty. Boli to plytko zahĺbené polozemnice s obdĺžnikovým pôdorysom a kolovou konštrukciou s pozostatkami hlinených piecok a dve sídliskové jamy.

Nálezový materiál, ktorý pozostával z fragmentov keramiky, pekáča, kusov

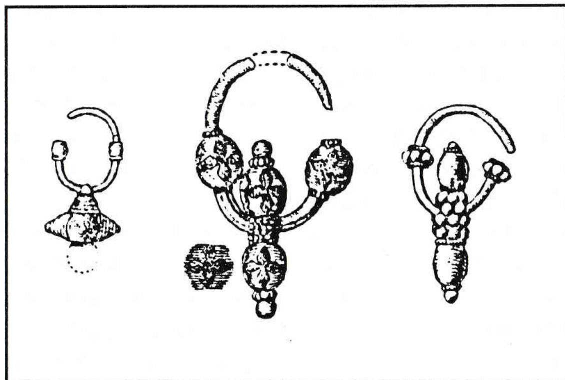
Archeologický výskum mohylníka v Skalici na Kopečnici, vedený Dr. V. B. Kričkom v rokoch 1943-44.

železoviny dokladajúcich spracovanie železa, kovových predmetov a praslenu, datuje osadu do 9. a prvej polovice 10. storočia. Jej celkový rozsah nebol určený.Poloha v blízkosti Moravy môže nasvedčovať tomu, že sa jej obyvatelia zameriavali na rybárstvo, nakoľko okolie nebolo vhodné na poľnohospodárstvo. Snáď súčasťou tohoto sídliska bolo ďalšie na blízkych Hrúdoch. Veľkomoravské črepy pochádzajú i z okolia Veľkého Rybníka. Všetky uvedené náleziská dokumentujú značnú koncentráciu osídlenia Skalice v dobe Veľkej Moravy. O jeho význame a úzkom prepojení so životom hradísk na pravom brehu rieky Moravy svedčí fakt, že mikulčické hradisko so svojím palácom,

dvanástimi sakrálnymi stavbami a opevnením bolo vybudované z kameňa, ktorý sa ťažil na výbežkoch Bielych Karpát pri Šibenici a vo výmoloch Mokrohájskeho potoka v chotári Skalice, menej v Holíči. Odtiaľto sa materiál premiestňoval vodnou cestou, trasu ktorej sa pokúsil rekonštruovať Ing. Štefan Janšák. Nie je vylúčené, že Skalica bola strediskom ťažby kameňa i pre ďalšie veľkomoravské hradiská, čo by bolo opäť dôkazom vyspelej organizácie hospodárskeho života vo veľkomoravskom štáte.

Najviac údajov o životnom štýle, úrovni a zameraní miestneho obyvateľstva čerpáme predovšetkým z preskúmaného pohrebiska na Kopečnici. Archeologický výskum tohto druhého najväčšieho mohylníka na Slovensku bol ukončený pred päťdesiatimi rokmi - v roku 1944. Mohyly objavil a prvýkrát o nich informoval vedeckú obec Vojtech Ondrouch. Amatérske vykopávky na jednej z mohýl v roku 1922 robil L. Brenstedt, výskum v tom istom roku začal moravský konzervátor I.L.Červinka. Napočítal celkovo 100 mohýl, deväťdesiatdva v lese, osem na priľahlom poli, z ktorých v roku 1922 preskúmal dvadsaťpäť, v roku 1923 päť. Vo výskume pokračoval v roku 1943 Dr.Vojtech Budinský-Krička a preskúmal osemnásť mohýl, v roku 1944 dvadsať. Celkovo ich však pri zameraní v roku 1944 zistil len šesťdesiattri, teda o tridsaťsedem menej, ako bolo možné narátať pri výskume J.L.Červinku. Rozloha mohýl nebola pravidelná, najväčšia koncentrácia bola v juhozápadnej a južnej časti pohrebiska. Mohylové násypy zväčša kruhového pôdorysu majú priemer 6 až 25 m, výšku 0,3 až 2,5 m. Spôsob pochovávania na mohylníku bol birituálny, značne prevažoval počet kostrových hrobov. Počet pochovaných pod jednou mohylou sa pohyboval od 1 po 11 . Okrem množstva keramiky sa v hroboch našli drevené vedierka so železným kovaním, železné nože, britvy, prasleny, zo zbraní sekera, meč, strelky, z výstroja ostrohy. Medzi šperkami sú najpočetnejšie náušnice, ku ktorým nachádzame analógie v nálezoch zo Starého Města. Vyskytli sa gombičky /niektoré pozlátené/, nákončia, prstene, pracky a náhrdelníky rôznej veľkosti, pozostávajúce zo 7 až 80 sklených a pastóznych koráliek. Šperky boli zhotovené prevažne z bronzu a striebra, zdobené filigránovým, tepaným, rytým i vybíjaným ornamentom. Výnimočný vyhotovením i technikou výzdoby bol zlatý prsteň, bohato zdobený filigránom.

Pohrebisko svojím rozsahom svedčí o tom, že slúžilo pre viacero okolitých osád. Nálezy z hrobov informujú o zamestnaní a práci pochovaných. Najdôležitejšie bolo roľníctvo, okolie však poskytovalo podmienky i pre lov a rybolov. Zároveň dokladajú vysokú úroveň remeselnej výroby; prasleny a zvyšky zrejme ľanových a vlnených tkanín textilnú výrobu, na garbiarstvo nepriamo poukazujú nálezy ostrôh, praciek a šidiel. Početné sú doklady hrnčiarstva.

Typy náušníc z pohrebiska na Kopečnici

Nádoby zhotovovali na voľne točenej doske alebo kruhu, zdobili rydlom alebo hrebienkom. Na dnách niektorých nachádzame značky. Tesársku a debnársku zručnosť vidno na stopách dosiek z hrobov, zvyškoch vedierok, porísk, rúčok a i. Kováčske výrobky boli produktom miestnych alebo staromestských dielní. Z hľadiska náboženstva prekvapujúcim javom je pretrvávanie žiarového rítu, ukladanie hrobovej výbavy a vŕšenie mohýl - prejavy uchovávania starých pohanských zvyklostí i napriek susedstvu významného cirkevného strediska s rozšíreným kresťanstvom. Svedčí to o spoločnosti so silnými tradíciami. Odlišnosti v bohatstve hrobových prídavkov sú znakom značnej majetkovej a spoločenskej diferenciácie a prítomnosti viacerých vrstiev medzi pochovanými /príslušníci vládnucej vrstvy, zrejme i veľmož s mečom,členovia bojovej družiny ako i prostí jedinci/. Doba užívania pohrebiska bola na základe zistených zvyklostí a rozboru pamiatok vymedzená od roku 800 do roku 900, najväčšie množstvo hrobov patrí do druhej polovice 9. storočia, doby rozkvetu i zániku veľkomoravskej ríše. Pochovávanie sa z Kopečnice začiatkom 10. storočia presunulo do polohy Vysoké pole, kde bolo zistené ďalšie pohrebisko, doposiaľ nepreskúmané. Celkovo možno konštatovať, že na území Skalice žilo vo veľkomoravskom období samostatné roľnícke obyvateľstvo, ktoré svojou produkciou tvorilo neoddeliteľnú hospodársku súčasť veľkomoravských centier, podieľalo sa na ich raste a živote a prežilo i ich zánik.

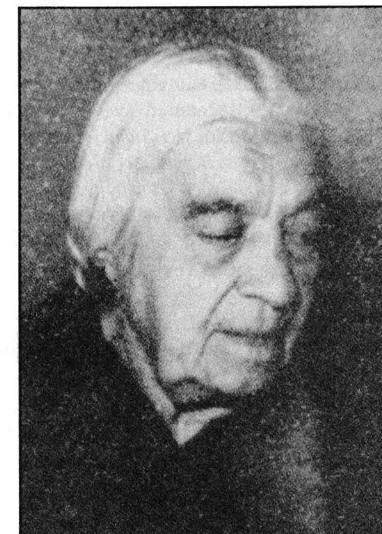
Viera Drahošová

Pramene:

Budinský-Krička,V.: Slovanské mohyly v Skalici. Bratislava 1959.

Bialeková,D.: Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až 13. storočia. I. zväzok. Západoslovenský kraj. Nitra 1989.

NÁŠ ROZHOVOR
s Ľudmilou Kraskovskou

PhDr. Ľudmila Kraskovská, CSc.

PhDr. Ľudmila Kraskovská, CSc. sa narodila 26. júna 1904 vo Vilne. Maturovala v Daugavpilse v Lotyšsku v roku 1923. V roku 1930 ukončila vysokoškolské štúdium na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe, kde v roku 1931 dosiahla doktorskú hodnosť z odboru dejín umenia a archeológie. Po krátkom pôsobení v Národnom múzeu v Prahe /1930-1931/ nastúpila do Slovenského vlastivedného múzea v Bratislave /dnes SNM/, kde pôsobila ako kustódka, neskôr vedúca pravekého oddelenia. Spracovala a spravovala umelecko-historické, numizmatické a archeologické zbierky múzea. V rokoch 1942 až 1979 robila výskumy na 53 lokalitách. Externe prednášala na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, pôsobila v mnohých vedeckých radách a komisiách. Jej publikačnú činnosť predstavuje takmer 270 publikačných jednotiek, z toho asi 60 článkov bolo venovaných archeologickému výskumu a nálezom na Záhorí a tiež hromadným nálezom mincí (Senica, Skalica, Gajary, Gbely, Kopčany a i.) Mimoriadny je príspevok Ľudmily Kraskovskej pre výskum Záhoria a Myjavskej pahorkatiny. V roku 1961 získala prácou Slovenské Pomoravie v dobe hradištnej hodnosť kandidátky historických vied. Predchádzalo jej množstvo výskumov. Skúmala lokality z rôznych období, medzinárodné uznanie získala predovšetkým výsledkami v bádaní z obdobia rímskeho a slovanského.

Na Záhorí vykonala nasledovné výskumy:

1944 Kúty - Čepangát - veľkomoravské sídlisko a pohrebisko
1946 Moravský Sv. Ján - Borová - staroslovanské pohrebisko
1947 Vysoká pri Morave - Grbica - slovanské osídlenie

1949 Stupava - Mást - pozemok J .Madera - veľkomoravské pohrebisko
1950 Skalica - ZVL - nedatované hroby
1953 Stupava - Vývejiská - staroslovanské pohrebisko
1955 Malacky - Od Husára dzíle - hroby z doby rímskej
Devínska Nová Ves - Devínske Jazero - Murnica - predveľkomoravské pohrebisko
1958 Devínska Nová Ves - Hradisko Na pieskach - veľkomoravské hradisko
1959 Kúty - Riškových vŕšok - veľkomoravské sídlisko
1959, 1960, 1962-1963 Devínska Nová Ves - Devínske Jazero - Ďalšie Topolité - hroby zo sťahovania národov a predveľkomoravské sídlisko
1960 Lakšárska Nová Ves - Lipovec - slovanské osídlenie
1961, 1964 Bílkove Humence - U Cigankov - slovanské osídlenie
Kopčany - Kačenáreň - veľkomoravské sídlisko a pohrebisko
1962, 1963 Devínska Nová Ves - hradisko Nad lomom - veľkomoravské hradisko
1962 Zohor - Nová štrkovňa - hroby z doby sťahovania národov
Záhorská Bystrica - Poľný mlyn - hrob z doby rímskej
Devínska Nová Ves - Gŕba - velatické hroby
1963 Zohor - Nová štrkovňa - velatické pohrebisko
1965 Devínska Nová Ves - Devínske Jazero - pri stanici - pohrebisko z doby sťahovania národov
1966-1970 Záhorská Bystrica - Lokvy pri Morave - slovansko-avarské pohrebisko
1974-1979 Stupava - Kopec - rímska stanica
1976 Devínska Nová Ves - Slnečná ulica - rímske hroby

Na Záhorí ste urobili veľké množstvo výskumov a publikovali ste početné nálezy. Ako by ste charakterizovali z archeologického hľadiska Záhorie? Dá sa vyzdvihnúť význam Záhoria v niektorom období ?
- Na Záhorí sa zistilo osídlenie zo všetkých období začínajúc neolitom a končiac Veľkou Moravou. Zemepisná poloha Záhoria predurčovala toto územie, aby bolo spojkou medzi Karpatskou kotlinou a úrodnou oblasťou Moravy. Najväčší význam malo Záhorie v dobe rímskej a slovanskej.
Aký význam malo Záhorie v dobe veľkomoravskej ?
- V dobe veľkomoravskej oblasť Záhoria spojovala Nitrianske a Moravské kniežatstvo.
Ktorý z výskumov bol pre vás svojimi výsledkami najväčším prekvapením, na ktorý spomínate najradšej a prečo ?
- Najväčším prekvapením bol výskum hrobu z doby sťahovania národov v Zohore, kde sa našli zlomky skleného pohára-Rüsselbechera. Tento nález a ďalšie hroby z doby sťahovania národov pri Devínskom Jazere dokázali prítomnosť Longobardov na Záhorí.
Kam by ste upriamili pozornosť pri smerovaní ďalšieho výskumu a kde má podľa vás najväčšie medzery ?
- Výskumné práce treba usmerniť na ďalšie zistenie slovanského osídlenia. Napr. v okolí Skalice sa dosiaľ nenašli sídliská v okolí pohrebiska na Kopečnici.
Pri svojich výskumoch ste prichádzali do styku so Záhorákmi, mnohí boli vašimi externými spolupracovníkmi. Spomenuli by ste niektorého ?
- Každý rok v lete sme chodili spolu s laborantom Janom Nettichom na povrchové

prieskumy po celom Záhorí. Takmer v každej obci sme mali dobrovoľných spolupracovníkov. Spomeniem len takých, ktorí s nami pracovali dlhé roky: správca školy v Jablonici Viktor Šemmer, správca školy vo Vysokej pri Morave Pavol Bohunský, riaditeľ školy v Lakšárskej Novej Vsi Viliam Selko, učiteľ J. Jurkaček zo školy v Zohore, učiteľ V. Jamárik zo školy v Kunove, profesor J. Farkašovský z múzea v Skalici, K. Jakubec, úradník z Brodského, Ján Bilačič, roľník zo Záhorskej Bystrice, K. Langhammer, dôchodca z Holíča, dekan Dr. Matej Hések z Kútov.
Aký vzťah máte k Záhoriu a ktorý jeho kút je vám najbližší ?
- Najviac času som venovala štúdiu Záhoria, preto táto oblasť je mne najbližšia. Na Záhorí je to Devínska Nová Ves a jej okolie. Myslím, že nie je ešte docenený význam okolia Bratislavy za Dunajom, kde Slovania zastavili nápor Avarov, takže títo neprenikli na Záhorie za Devínsku Novú Ves a Záhorskú Bystricu.

Ďakujeme Vám za rozhovor, k vzácnemu jubileu prajeme veľa zdravia, šťastia, spokojnosti a tvorivých síl.

Viera Drahošová

Výskum františkánskeho kostola v Skalici
(4. časť)

V zachovaných nápisoch, o ktorých sme písali v druhom pokračovaní nášho cyklu, sa vyskytlo niekoľko mien. Pokúsili sme sa o nich získať a našli sme niekoľko nasledujúcich genealogických údajov.

Nápis o uložení telesných pozostatkov cirkevných osôb sa našiel iba v dvoch prípadoch. Z nich hodnotnejší a veľmi dobre zachovaný bol nápis na malej drevenej tabuľke v desiatej objavenej hrobke. Tri riadky textu nám prezrádzajú, že tu bol pocho-

Pohľad do krypty s rakvou pátra Ambrósia Ernyeya. Foto: J.Pardubský

vaný páter Ambrosius Ernyey (zomrel 18. mája 1855). Z archívnych prameňov sa nám podarilo zistiť niekoľko skromných, ale zaujímavých údajov o jeho živote: V roku 1807 ako teologus absolutus začal učiť (pravdepodobne v Skalici) a o štyri roky neskôr odišiel do Žiliny. Ako exprovinciál prišiel v rokoch 1845/46 za riaditeľa skalického gymnázia a v tejto funkcii zotrval i v revolučných rokoch. V roku 1847 cenzuroval rukopis Lichardovej Domovej pokladnice vydanej ešte v tom istom roku v Skalici. 1. júna 1850 poslal správu o gymnáziu do Bratislavy a v októbri tohože roku vojenská správa gymnázium zrušila. V rokoch 1850 a 1852 sa Ernyey spomína ako gvardián (predstavený) skalického kláštora a cenzor Slovenských Pohľadov. Dokonca v roku 1852 je s jeho menom spojená opäť funkcia provinciála.

Tieto údaje dokumentujú, že páter Ernyey bol významným príslušníkom františkánskeho rádu Salvatoriánskej provincie a aktívnym predstaviteľom kultúrneho života.

Ďalšie zachované mená už patria svetským osobám. Boli to jednotlivci alebo celé rodiny, ktoré prispievali na kostol či kláštor a z vďaky za túto dobročinnosť boli ich telesné ostatky uložené do podzemia kostola.

Najmenej informácií sa nám podarilo získať o Mikulášovi Buzášim (Nicolai Buzassy). Bol zemanom a v roku 1649 mal v Skalici dom. S jeho menom na náhrobku sa zároveň spomína rodina Hervajovcov (Hervay), ale bez bližšieho určenia, o ktorú konkrétnu vetvu ide.

Na prvom z dvoch najkrajšie vyzdobených náhrobkov sú mená a vytesané erby rodov Rokitaj a Báršoň.

Pri skúmaní prameňov sa nám vynára jedna nepresnosť. Rok 1648 na náhrobku je pravdepodobne rokom úmrtia Jána Rokitaja, čo je v rozpore s faktom, že sa jeho meno objavuje ešte v roku 1653 (ako skalický tridsiatnik svedčil v Holíči k testamentu Valentína Czobora). Okrem toho sa v roku 1659 spomína znovu ako tridsiatnik - vyslanec s deputáciou k dekanovi Jánovi Salixovi a dokonca i v roku 1662, keď bol prítomný ako svedok pri istej pokonávke. Prameň, tvrdiaci, že sa jedná stále o toho istého človeka, si ho pravdepodobne mýli s jeho synom toho istého mena. Manželka Jána Rokitaja Alžbeta Báršoňová (Elizabeth Barsoni) je v roku 1675 spomínaná ako vdova po ňom a v roku 1691 je s jej menom spojená informácia, že dala vystaviť fundačnú listinu pre františkánov na 300 zlatých na omše. Z ďalších údajov o tejto manželskej dvojici môžeme spomenúť ten, že Alžbeta bola dcérou Benedikta Báršoňa (zomrel v roku 1641) a v marci 1646 sa vydala za Jána Rokitaja. Jej manžel bol skalickým zemanom, ale je pravdepodobné, že nebol tunajším rodákom, ako sa dá vyrozumieť zo slov istého Blažeja Báršoňa. V roku 1628 na zhromaždení obce mu totiž vyčítal: "Čert ví, ty kdo jsi a co jsi aneb odkud jsi, ale lidé vědí, že jsem já se zde zrodil." V roku 1632 sa Rokitaj spomína ako kapitán (hajtman) mesta. Pred sobášom s Alžbetou Báršoňovou bol ženatý s Barborou Keresztury (mal s ňou dcéru).

Na lícnej strane prvého objaveného náhrobku sa zachovali dva tesané nápisy s erbami rodov Perínskovcov a Vešeléniovcov.

Vo veku 42 rokov tu bol v roku 1651 pochovaný František Perínsky (Perényi) - kráľovský stolník. V druhom nápise sa uvádza jeho manželka Helena Vešeléniová de Hadad (Wesseleni). Mali spolu dve deti - Alžbetu a Františka. Bez bližšieho určenia dátumu sa spomína fakt, že Štefan a Tomáš Pálffyovci im zastavili majetok za pôžičku 600 florénov. Helene Vešeléniovej neskôr Sabína Pálffyová splatila 256 florénov a dlh celkom vyplatili istí Recsicskí (?) v roku 1668.

Druhá strana tohoto náhrobku obsahuje nápis z roku 1500 a vytesaný erb, ale meno jeho vlastníka sa nezachovalo.

Isteže tieto kusé údaje nepodávajú ucelený genealogický obraz o tých, ktorých pozostatky sú uložené v kryptách františkánskeho kostola, zvlášť, keď zisťujeme niektoré nepresnosti. Napriek tomu i tieto skromné údaje nám dopĺňajú mozaiku histórie Skalice a oboznamujú s ľuďmi, ktorí tu kedysi žili.

M. Minďáš

Z histórie našich obcí

Koválovec

Malebná záhorská dedinka, najmenšia v okrese Senica, s počtom obyvateľov menším ako 150, sa rozprestiera na rozhraní Myjavskej pahorkatiny a úpätia vrchov chránenej krajinnej oblasti Bielych Karpát. Obec leží v doline Koválovského potoka nazývaného Hučáky. Tohto roku si jej obyvatelia pripomenú 600 rokov od prvej písomnej zmienky.

Chotár obce bol osídlený vďaka vhodným podmienkam už od doby kamennej. Osídlenie dnešnej obce predpokladáme najneskôr do polovice 13. storočia, kedy obyvateľstvo niekoľkých uhorských stolíc hľadalo v horách úkryt pred plieniacimi Tatármi. Tí napríklad vyplienili a vypálili v roku 1241 dnešné Radošovce, ktoré ležali na starej obchodnej ceste.

V roku 1390 daroval kráľ Žigmund za verné služby hrad a panstvo Branč vojvodovi Stiborovi. Ten bol vovedený do držby tohto panstva až v roku 1394. K panstvu Branč patrilo vtedy 13 osád /in dominium Berench, cum oppido Zenthe (Senica) et suis tenutis nec non villis infrascriptis, ut pote Zabatych (Sobotište) et locis desertis sub

eodem castro habitis; item Kovalov, Andraslehotaya, Zakafalva, Rypka, Brystov, Podharach, Kropov, Kis-Kovalov, Chatov, Vrhavich et Meankov/.

Pohľad na Kopálovec. Foto: M. Náhlik

V roku 1471 sa obec spomína už ako Kowalowcze a Kowalowecz. V roku 1558 bolo v obci 11 platiacich port, dve opustené, tri chudobné a jedna richtárska.

V období rokov 1631 až 1635 žijú v Kopálovci obyvatelia s týmito priezviskami: Vaňkovich, Ščepka, Mrázkovich, Šlumpa, Švecina, Hrnek, Vávra, Gelic, Golonka, Hubáček, Smetana, Jurkovič, Uberkovich, Vávrovich, Poláček, Matúšovich, Jakubovich, Holý, Valábek, Šebesta, Kopeček, Kubisa, Bederka, Špaček, Balgavi, Kotvan, Šimonovič, Provazníček, Hakáči, Dvorský, Kocián, Morávek, Hviezdiak, Burovich, Michalovich, Lapaši, Hubáček.

Obec postupne vlastnili Amadeovci, Nyáriovci, Zichyovci, Majthényovci a i.

V roku 1715 mala vinice, 14 poddanských a 22 želiarskych domácností.

V roku 1726 patrí Kopálovec Czoborovi - Tarnovskému. Nastáva jej rozmach. V roku 1752 žije v Kopálovci 76 rodín a správne patrí už holíčskemu panstvu.

Marián Náhlik

Zohor

Obec Zohor /okres Bratislava vidiek/ leží v južnej časti Záhorskej nížiny. Jej územie bolo osídlené už od eneolitu. Prvý krát sa v písomných prameňoch spomína v roku 1314 pod názvom Sahur. V polovici 16. storočia ju dosídlili chorvátski osadníci. Patrila k panstvu Borinka - Stupava.

Obyvateľstvo obce Zohor sa zaoberalo poľnohospodárstvom, zvlášť pestovaním zeleniny, s ktorou obchodovalo po celom Záhorí, v blízkej Bratislave i vo Viedni.

V tomto roku si Zohorania pripomenú 680. výročie prvej písomnej zmienky o obci. Je to príležitosť nahliadnuť hlbšie do kroník:

Prevrat v Zohore

/zaznamenal Jozef Kišoň do školskej kroniky/

V roku 1918 vojaci z fronty priniesli zvesť o zrútení centrálnych mocností. Ľud rabuje, páli. V Zohore vidím rozpálené tváre s nádychom pomsty za pretrpené strasti a krivdy. Samý zmätok, vlaky chodia nepravidelne, rozpútali sa vášne ľudských slabostí. Rabovanie - všetci berú a keď už niet ničoho, ničia. Zvolalo sa ľudové zhromaždenie do školy, odkiaľ zmizli maďarské nápisy, knihy atď. Vedúce slovo mali z bojišťa vrátivší sa vojaci. Bola zvolená dočasná národná rada, ktorá mala zamedziť ďalšie výtržnosti a zabezpečiť istotu života a majetku.

spracoval *František Masarovič*

O NARODENÍ A SMRTI

Z rukopisu Františka Dúbravského

Proslov

Prítomnú prácu posielám do sveta nie snáď preto, aby som ľud v poverách a bosoráctve vyučoval, alebo som k tomu radil, ale preto, aby som do zabúdnutia upadajúce obyčaje a zvyky nášho ľudu pred úplnym zabudnutím, jakožto pamiatku na našich predkov, zachoval. Hovorí sa, že národ žije vo svojej vlastnej svojráznosti. Pokrok času zotrel tak mnohé zo starého dedictva: vývin spoločenstva znemožnil pestovanie tak mnohých vlastností našich starých predkov: vzdelanosť tak mnohé názory potrela. Ale jako zachovávame pamiatky našich predkov z odboru umenia, práce a zručnosti, taktiež sbierame a zachovávame jejich kroje, zbrane, náradie, ozdoby a pamiatky, aby sme ích našemu potomstvu odovzdali, a tak pre budúcnosť ích zachovali.

Zakladáme k tomu cieľu verejné musea a privátne sbierky. Avšak aby naši potomci nielen hmotné veci, - to jesť takové, ktoré sa dajú videť, omakať, alebo aspoň mysleť - našich predkov do rúk dostali, ale aby aj ích život poznali a do neho sa vhlbiť mohli, spisovatelia rôznych odstienov shromáždili všakové dejiny, odkazy, povesti a pohádky, spísali do kníh, a tak zachovali pred zabúdnutím. Avšak každý národ má aj svoje zvláštne obyčaje, zvyky, povery a tajomné zkazky,

ktoré niemenej poskytujú príležitosť do jeho duševného života nazreť, jako aj jeho práce, umenie a dejstvovanie.

Mal som príležitosť hojne s ľudom sa stýkať: vždy ma zaujímalo staré zvyky a povery sbierať, a behom rokov nashromáždil som toho toľko, že som si umienil túto sbierku obecenstvu v podobe knižky podať k tomu cieľu, aby ony celkom nevymizli a dľa ních myšlienkový obzor naších predkov posudzovaný byť mohol. Teda: zariadil som takové malé písomné museum starých zvykov, obyčajov, pover a názorov.

Matka s dieťaťom v čáčovskom kroji. Foto: J.Náhlik

Výber z "musea starých zvykov, obyčajov, pover a názorov"

Dieťa v piatok narodené mnoho dobrého neužije: takové prenasleduje vždy dajaké nešťastie.

V nedeľu a vo sviatok narodené deti sú šťastné, obzvláštne sviatočníci.

Človek na novú nedeľu narodený má moc všetky báječné bytosti vidieť.

Dieťa, ktoré sa narodí na fašiangy, bude veselej povahy.

Dieťa narodené na svätodušné sviatky bude mať dar Ducha Svätého.

Na "*raku*" narodené dieťa zažije mnoho nezdaru na svete: na "*levu*", kto sa narodí, bude silný.

Na znamenie "*panny*" narodené bude pekné a každý ho bude mať rád. Na "*váhach*" narodené nebude mať žiadnú moc a rozhodnosť.

Na "*škorpióna*" narodené bude

hašterivé, na "*strelca*" bude zase statočné, zmužilé: na "*vodníka*" bude rado chodiť na vodu: tiež tak aj na "*rybách*" narodené. Babky varujú, aby takové dieťa k vode nepustili, bo iste sa utopí.

Chlapci narodia sa obyčajne, keď mesiac ide do plna: dievčata zase, keď ide z plna. Ktoré narodí sa na nový mesiac, do smrti mlado bude vyzerať.

Keď sa dieťa narodí, dá sa pred kúpeľou na stôl, aby nemalo núdzu v živobytí.

Pekným a nezraniteľným bude to dieťa, ktoré sa narodí v košielke, keď sa mu táto dá do jamky pod pazuchou. Vojak, ktorý nosí so sebou košielku /blaňku/, v ktorej sa narodil, nepadne v boji.

Jestli sa narodí dieťa v deň, keď v noci horalo, bude iste zase horať v deň jeho smrti. To isté platí aj o iných znamenitejších udalostiach.

Keď pes vyje, lebo sova húka, niekto v dome zomre, alebo oheň vypukne: tiež zomre voľakto, keď krčica ryje pod múrom: keď hodiny bijú počas zvonenia poľudňa: keď sám od seba spadne obraz zo steny: keď sa snievá, že zub vypadnul: keď sa snievá o bielom koňovi, o svadbe. Na perí sa ťažko zomierá, zvláštne na slepačom.

Keď voľakto nemôže zomreť, odstavia ľudia stôl a na miesto, kde vždy stojí, dajú slamu, prestrú plachtu a umierajúceho tam položia. Okolo neho kropia svätenou vodou a žehnajú sv. Krížom: tiež nosia po trikrát okolo neho zažatú hromničku, aby zlí duchovia nemali k nemu žiadnej moci. Pri každom obkolesení dajú sviecu umierajúcemu do ruky, pričom hovoria: "*Ježiš, Maria, Josef, Jáchym, Anna, stojte pri mne.*"

Jestli nemôže umierajúci sviecu držať a mluviť, pridržia mu ju k rukám a riekajú za neho.

U sviece pri mrtvom nemá sa pracovať.

Svieca, ktorá svietila pri rakve, nemá sa zhasinať skôrej, dokiaľ sa všetcí z pohrabu nevrátili. Tiež vrata nemajú sa skôrej zatvárať.

Mydlu v šiatke, ktorým mrtvého umyli, pripisuje sa zvláštna moc: mydlo sa do šiatky zabalí a zastrčí voľakam pod strechu, aby to nikto nenašiel. Takový dom zlodeji neokradnú. Keďby prišli núter, obejde ich hrúza a oni utečú.

Keď s vodou, ktorú používali k umývaní umrlca, postriekajú milencov, títo sa jeden druhému sprotivia. Keď sa tejto vody primieša opilcovi do pohára, zoškliví sa mu pitie.

Slama, na ktorej mrtvý ležal, pokiaľ nebola rakev hotová, užívala sa k vykurováni izieb, aby sa nedržal hmyz.

Na rubáš nesmie byť ktorýkoľvek deň pradené a pod sv. omšou nesmie byť válaný. Pri šití nemajú sa robiť puky /uzlíky/, ťažko by sa mrtvému šlo.

Keď strojá nebožtíka do truhle,

volajú ho menom, ináče by neboly údy pohyblivé.

Keď sa plače nad rakvou a slzy do nej padajú, bude veľmi ťažká.

Dievča, ktoré je cestou do kostola, nielenže dostane hundravého muža, ale bude mať otvorené ústá, keď zomre.

Keď zomre kútnica, zabalí sa jej do kúska plátna niti, ihla, náprstok, nožničky a prádelko. Keby sa jej to nedalo, musela by pre to prísť.

Pri pohrabu sa kútnica najprv v predsieni kostola "uvedie", a až potom sa zanesie do kostola.

Keď sype voľakto hlinu z hrobu kútnice pred sľúbencami, keď idú na sobáš, budú tam sváry a rozvod.Príde-li nemluvniatko k zakopaní, tam kde je zakopané, býva očuť plač.

Rožnú-li sa prsty nekrsteniatka, v tom dome, kde sa s ními svietí, usnú všetci a není sú k prebudení. Používajú to zlodeji.

Poznámka: *Vybrané zvyky sa viažu k regiónu Záhoria, Trenčianska a Slovácka. Z rukopisu Františka Dúbravského /Archív SNM Etnografického múzea v Marti- ne/ vybral a zostavil* Peter N. Maťovčík

Z dobovej tlače

O Smrdáckych kúpeľoch

V októbri 1993 otvorili smrdácke kúpele hosťom nový kúpeľný dom Vietoris s 28 dvojlôžkovými izbami, apartmánmi, ošetrovňou, jedálňou pre 110 osôb, kaviarňou s kapacitou 30 miest, spoločenským salónom a suterénnymi garážami. Veľkým želaním vedenia kúpeľov je postaviť aj súčasným a budúcim potrebám zodpovedajúcu balneoterapiu.

Kúpeľný dom nesie meno zakladateľa kúpeľov v Smrdákoch Jozefa Vietorisa, tamojšieho zemepána a sudcu Skalického okresu Nitrianskej župy.

Úrovňou ubytovania, stravovania a spoločenských priestorov je kúpeľný dom Vietoris vlastne súčasným zhmotnením snáh a úsilia zakladateľa kúpeľov v Smrdákoch, ktorý zachytil dva liečivé pramene Jozef a Vilhelmína / pomenované po ňom a jeho dcére/, postavil klasicistický kaštieľ a prvé dve kúpeľné budovy s balneoterapiou, ba čo viac, uvedomujúc si potrebu spoločenského života v kúpeľoch, na vlastné náklady ho organizoval a propagoval liečivé smrdácke vody doma i v okolitých krajinách.

O jeho snahách píše aj súdobá slovenská tlač. Z Obzoru / Skalica 1871, r.9, s. 139/, vydávaného Danielom Lichardom vyberáme:

Dedinka Smrdák, od smradlavého zápachu miestnej vody liečivej tak nazvaná, leží 1 1/2 míle od Skalice k juhu a malú míľu od Senice k severozápadu, na mieste močaristom medzi roľami: jej sirková voda má iba 12 Reaum. teploty. Vo Smrdáku vraj nikdy nebolo pádu dobytka, preto že on tú vodu slope. Prvú lazebnú budovu dal postaviť asi pred 46 rokmi tedajší zemský pán, Vietoris, ktorý vysušil i okolité močariny: že ale počet hostí riastol neprestajne, roku 1832 vystavená bola budova obecných, a roku 1839 panských kúpeľov. Teraz je smrdácky ústav lazebný do prenájmu daný, súc behom leta najmä v nedeľu a sviatky početne navštivovaný.

Vybrala *Mária Zajíčková*

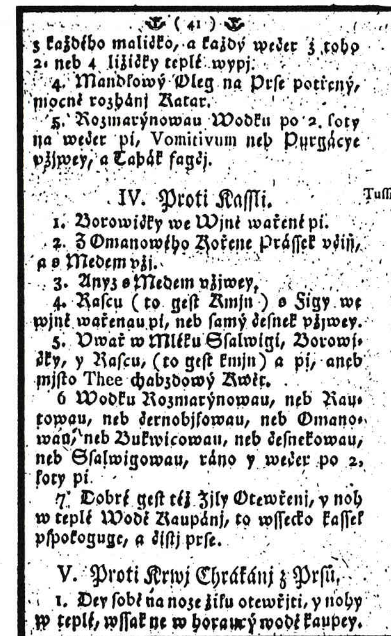
Sana consilia medica aneb Zdravá radda lékařská 1771

vydal Iohannes Tonsoris. Vytisstěná w Králowském Swobodném Městě Skalicy u Jozeffa Antonina Sskarnycla

IV. Proti Kassli.

1. Borowičky we Wině wařené pi.
2. Z Omanowého Kořene Prássek učiň, a s Medem uži.
3. Anyz s Medem užiwej.
4. Rascu (to gest Kmin) s Figy we wině wařenau pi, neb samý česnek užiwey.
5. Uwař w Mléku Ssalwigi, Borowičky, y Rascu,(to gest kmin) a pi, aneb misto Thee chabzdový Kwět.
6. Wodku Rozmarýnowau, neb Rautowau, neb černobifowau, neb Omanowau, neb Bukwiciwau, neb česnekowau, neb Ssalwigowau, ráno y wečer po 2 loty pi.
7. Dobré gest též Žily Otewřeni, y noh w teplé Wodě Kaupáni, to wssecko kassel uspokoguge, a čisti prse.

Vybral *Miroslav Minďáš*

(41)

z každého malička, a každý wečer z toho 2. neb 4. lžičky teplé wypj.

4. Mandlowý Oleg na Prse potřený, mocně rozhánj Katar.

5. Rozmarýnowau Wodku po 2. loty na wečer pi, Vomitivum neb Purgácye vžjwey, a Tabák fagčj.

IV. Proti Kasslí. Tussis

1. Borowičky we Wjně wařené pi.

2. Z Omanowého Kořene Prássek vdiň, a s Medem vžj.

3. Anyz s Medem vžjwey,

4. Rascu (to gest Kmjn) s Figy we wjně wařenau pi, neb samý česnek vžjwey.

5. Vwař w Mléku Ssalwigi, Borowičky, y Rascu, (to gest kmjn) a pi, aneb mjsto Thee chabzdowý Kwět.

6 Wodku Rozmarýnowau, neb Rautowau, neb černobjlowau, neb Omanowau, neb Bukwicowau, neb česnekowau, neb Ssalwigowau, ráno y wečer po 2, loty pi.

7. Dobré gest též Žjly Otewřeni, y noh w teplé Wodě Kaupánj, to wssecko kassel vspokoguge, a čistj prse.

V. Proti Krwj Chrákánj z Prsu.

1. Dey sobě na noze žilu otewřjti, y nohy w teplé, wssak ne w horaucý wodě kaupey.

Z dobovej tlače

SPRÁVY

Zvábení zemou

Jezuitský kostol bol už neraz pre Skaličanov prostredím pre prezentovanie netradičného umenia. Tanečné štúdio Divadla A. Duchnoviča je profesionálne teleso, zaoberajúce sa spracovaním folklóru osobitými výrazovými prostriedkami. Choreograf Vladimír Marušin siahol po osvedčenom hudobnom materiáli, pretože jednotlivé tanečné choreografie stával na hudobné kompozície skladateľa Svetozára Stračinu. Mladí profesionálni tanečníci z Prešova sa v nedeľu večer 5.6.1994 predstavili s programom Zvábení zemou a po každej stránke vysokou úrovňou interpretácie pripravili návštevníkom podujatia nezabudnuteľný zážitok.

- pm -

* * * * * * * * * * * * * * *

Hodové stretnutie v Devínskej Novej Vsi

Z iniciatívy starostu mestskej časti Devínska Nová Ves Ing. Mariána Jurčáka sa dňa 23.5.1994 uskutočnilo stretnutie primátorov a starostov z 15-tich dolnomoravských obcí v úseku od mestskej časti Devín po Kúty. Zišli sa ohľadom riešenia spoločných problémov v inundácii rieky Moravy zameraných na ochranu a možnosti využitia hodnotného územia, zachovaného vďaka "železnej opone". Prerokovali sa otázky možných slovensko-rakúskych hraničných prechodov, rozvoja cykloturistiky a problematika skládok odpadov, čistiarní odpadových vôd, ktoré podstatne ovplyvňujú stav životného prostredia.

Dohovorili sa na spoločnom postupe pri riešení nastolených problémov.

Ing. Anna Krížová

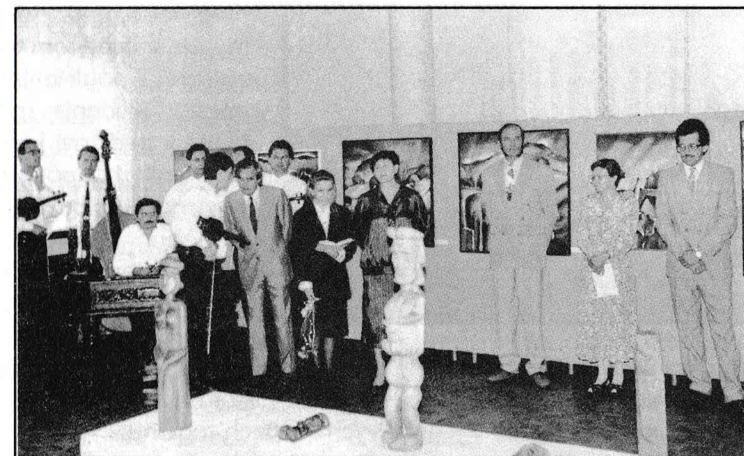
* * * * * * * * * * * * * * *

Od tradície k súčasnosti

Kultúrnospoločenské stretnutia obyvateľov Moravského Sv. Jána a okolitých pomoravských obcí s obyvateľmi Skalice poriadané začiatkom nášho storočia Dr. Pavlom Blahom, ktorý bol

poslancom uhorského snemu v rokoch 1906 - 1918 práve za okr. Moravský Sv. Ján, sú už dnes súčasťou tradície.

Z tohto vedomia a kultúrnospoločenského prepojenia vzišlo aj nedávne vydarené podujatie uvádzajúce v Moravskom Sv. Jáne dve výstavy poriadané v spolupráci Miestneho kultúrneho strediska so skalickým Klubom výtvarníkov pri MsKS v Skalici a Záhorským múzeom s oblastnou pôsobnosťou.

Zo slávnostnej vernisáže v Moravskom Sv. Jáne. Foto: J Vaníček

V podvečer 17. júna 1994 na slávnostnej vernisáži za prítomnosti autorov, maliara Pavla Fürstenzellera zo Skalice a sochára Ferdinanda Bolebrucha, rodáka z Gbelov, otvoril výstavu z ich tvorby komisár PhDr. Štefan Zajíček, riaditeľ ZG v Senici. Pre záujemcov o ľudové umenie autorsky pripravila a uviedla výstavu vyšívaných kútnych plachiet z konca 19. a začiatku 20. storočia zo zbierok Záhorského múzea v Skalici odborná pracovníčka PhDr. Mária Zajíčková.

Vynikajúcu atmosféru počas celého podujatia vytvárala ľudová hudba folklórneho súboru Skaličan pod vedením Mgr. Petra Michaloviča.

S radosťou konštatujeme, že tradičné hodnoty i súčasné snahy o výtvarné stvárnenie života doplnené kvalitnou muzikou vytvorili pôsobivý rámec neformálneho priateľského stretnutia obyvateľov pomoravských miest a obcí.

- mz -

* * * * * * * * * * * * * * *

VÝSTAVA KU DŇU MATIEK

V rámci slávnostných podujatí ku Dňu matiek usporiadalo Mestské kultúrne stredisko v Stupave v spolupráci so Záhorským múzeom v Skalici v dňoch 6.-23. mája 1994 výstavu Kútne plachty zo zbierok Záhorského múzea.

Slávnostnú vernisáž výstavy otvoril riaditeľ MsKS v Stupave Mgr. Pavol Slezák, ktorý vyzdvihol význam ľudového umenia i tradičných duchovných

hodnôt rodinného života pre súčasnosť. Milú atmosféru vyčarili vhodne zostaveným kultúrnym programom deti z materskej školy v stupavských krojoch vedené pani učiteľkou Janou Klemanovou.

Otvorenie výstavy v Stupave.

Autorka výstavy PhDr. Mária Zajíčková, odborná pracovníčka Záhorského múzea, v úvodnom slove k výstave poukázala na miesto zrodenia nového života v tradičnej kultúre a hierarchii hodnôt aj na pozornosť príbuzenstva a širšieho spoločenstva preukazovanú matke a dieťaťu v prvých týždňoch po narodení. V ďalšej časti príhovoru sa venovala symbolickému obsahu, formám a technikám zdobenia kútnych plachiet na Záhorí, pričom vyzdvihla čistotu a umeleckú hodnotu tradičných domácich vzorov v jednotlivých častiach regiónu.

V závere slávnostnej vernisáže oslovil prítomných primátor mesta Stupavy Ing. Anton Daráž, ktorý pozval účastníkov vernisáže na slávnostný program stupavských detí ku Dňu matiek pripravený na nedeľné popoludnie v Dome kultúry, poďakoval autorke, výtvarníkovi pánovi Jozefovi Vaníčkovi a ostatným pracovníkom Záhorského múzea za realizáciu výstavy, pričom vyslovil želanie rozvíjať so Záhorským múzeum v Skalici širšiu regionálnu spoluprácu v muzeálnej oblasti. - mz -

* * * * * * * * * * * * * * *

SEMINÁR V MALACKÁCH

Historické podmienky formovania sa regionálnej kultúry bol názov seminára, ktorý organizovalo Múzeum Michala Tillnera v Malackách 23. júna 1994 v prostredí hotela Átrium a tiež v samotnom múzeu. Referujúci (J.Ušak M.Benža, M.Petráš P.Hallon, S.Kovačevičová, P.Proksa; v zborníku z tohto podujatia bude uverejnených viac príspevkov) sa zamerali vo svojich výstupoch na širší okruh problémov, súvisiaci s rozvojom kultúry na Záhorí a rôznymi procesmi, ktoré ju ovplyvnili. Záverečná diskusia potvrdila, že podobné stretnutia budú dôležité a prospešné - za stále širšej účasti odbornej i laickej verejnosti - pri znovuuvedomení si významu tohto regiónu v celoslovenskom kultúrnom dianí v minulosti a veríme, že i v budúcnosti. - pm -

SPRÁVY

Nové publikácie

Pri príležitosti 770. výročia prvej písomnej zmienky o farnosti Plavecký Mikuláš a 600. výročia prvej písomnej zmienky o obci Plavecký Peter vyšla z pera Imricha Dočolomanského, rímsko-katolíckeho kňaza v týchto rokoch pôsobiaceho na Záhorí, publikácia ***Plavecké predhorie*** doplnená farebnými fotografiami pamiatok a prírodných scenérií zachytených objektívom Jozefa Šišoláka, ktorá v skratke čitateľom približuje významné dejinné udalosti, prírodné a kultúrne zvláštnosti troch obcí tejto časti Záhoria: Plavecký Mikuláš, Plavecký Peter a Plavecké Podhradie.

- mz -

* * * * * * * *

K 260. výročiu vysvätenia kostola Panny Márie vo Veľkých Levároch vyšla v týchto dňoch pamätnica s názvom **260 rokov kostola vo Veľkých Levároch**. Jej zostavovateľ Imrich Dočolomanský objasňuje v nej historické súvislosti vzniku tejto monumentálnej barokovej pamiatky a podáva umelecko-historickú charakteristiku stavby i chrámového mobiliáru. - mz -

* * * * * * * *

Poznanie dejín rôznych miest, mikroregiónov a určitých špecifických tém sa nezaobíde bez mravenčej práce v archívoch a knižniciach. Takúto záslužnú prácu už dlhé roky vykonáva MVDr. Pavol Hallon, mestský kronikár v Malackách. Toto mesto vydalo v edícii Z mestskej kroniky ako prvý zväzok monografiu P. Hallona **Z dejín malackej farnosti.** Autor rozdelil prácu do 9 častí, v ktorých sa zaoberá postupne históriou farnosti, obdobím reformácie, cirkevnými stavbami, služobníkmi farnosti a jej náboženským životom. Ďalej autor uvádza všetky rády v Malackách a tiež fílie farnosti. Publikácia je doplnená reprodukciami cenných starých listín, dobovými i súčasnými fotografiami a kresbami výtvarníka Jozefa Hallona. Táto publikácia by nemala ako dôležitá pramenná literatúra chýbať v knižniciach tých, ktorí sa zaujímajú o nesporne bohaté dejiny nášho regiónu.

- pm -

* * * * * * * *

Pri príležitosti osláv 600. výročia prvej písomnej zmienky o obci Borský Mikuláš a Borský Peter vydalo Záhorské múzeum v Skalici pre Obecný úrad Borský Mikuláš publikáciu **Borský Mikuláš 1394 - 1994**, ktorá monograficky spracováva

históriu a kultúrne dedičstvo obcí /od roku 1975 zlúčených. V prvom pláne zostavovateľka PhDr. Eva Fordináľová CSc. prostredníctvom príspevkov jedenástich autorov a obrazovej prílohy predstavuje obe obce domácim obyvateľom, rodákom i širokej kultúrnej verejnosti. V druhom pláne vyzdvihuje hodnoty a osobnosti, ktoré svojím prínosom dvíhali hospodársku a kultúrnu úroveň obyvateľstva a prispievali k pestovaniu vedomia vlastnej identity a národnej príslušnosti, zároveň však v treťom pláne vyzdvihuje tie, ktoré svojím významom prerástli rámec tohto regiónu, v snahe postihnúť ono špecifikum, ktorým obyvateľstvo búrskej časti Záhoria prispelo k obohateniu národnej kultúry.

Máme úprimnú radosť z vydareného diela.

- mz -

* * * * * * * *

VŠPg a VŠP v Nitre vydali začiatkom tohto roku zo seminára poriadaného 5. - 6. júna 1993 ako sprievodnej akcie II. ponitrianskych folklórnych slávností zborník príspevkov s názvom **Ľudové tradície a regionálna kultúra.** Ako v úvode píše J. Čukan, príspevky sa zaoberajú problematikou uchovávania kultúrneho dedičstva, rozvíjania lokálnej, regionálnej a národnej identity i problematikou aplikácie tradičných kultúrnych hodnôt v miestnej kultúre a výchovno - vzdelávacej činnosti. Zborník obsahuje aj dva príspevky odborných pracovníkov Záhorského múzea v Skalici (M. Zajíčková: Význam vonkajších vplyvov na kultúrne javy Záhoria a Myjavska, P. Michalovič: Zbierky ľudových piesní - ich význam v súvislosti so záhorským regiónom). Keďže príspevky prinášajú nový pohľad na záhorské tradičné reálie, cielený k hlavnej téme seminára, dávame spomínaný zborník do pozornosti odborných, kultúrnych a osvetových pracovníkov i učiteľov v našom regióne.

- mz -

▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲ **Nové publikácie**

Oprava

Ospravedlňujeme sa Dr. Elene Minarovičovej za chybu v citácii jej práce, ktorá sa nachádza na 24. strane Záhoria 2/94.

záhorie 3

ROČNÍK III. / 1994 cena 5 Sk